

..η πολιτική του Michel Foucault..

Πέτρος Μετάφας (αθήνα 2010)

9. ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ - Ο ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ

Πώς δικαιολογούμε μια παράνομη πράξη που κάνουμε; Με όρους δικαιοσύνης, όρους “άνωτερης νομιμότητας”, με όρους “αναγκαιότητας της ταξικής πάλης”; Στο όνομα τίνος δηλαδή; Μιας “ιδανικής δικαιοσύνης” ή επειδή η ταξική πάλη την καθιστά χρήσιμη και αναγκαία; Μπορούμε να αναφερόμαστε σε μια ιδανική δικαιοσύνη;

9.1 «Πολεμάει κανείς για να νικήσει, όχι επειδή αυτό είναι δίκαιο»

Ο αγώνας ενάντια στην ταξική δικαιοσύνη, ενάντια στην αδικία της, αποτελεί πράγματι πάντοτε μέρος της κοινωνικής πάλης. Αλλά, παρατηρεί ο **Foucault**, αν η δικαιοσύνη διακυβεύεται σε μια πάλη, τότε είναι ένα όργανο εξουσίας.

«Αντί να σκεφτόμαστε τον κοινωνικό αγώνα με όρους “δικαιοσύνης”, θα πρέπει μάλλον να δώσουμε έμφαση στη δικαιοσύνη με όρους κοινωνικού αγώνα».¹ Η άποψη του **Foucault** είναι πως «πολεμάει κανείς για να νικήσει και όχι επειδή αυτό είναι δίκαιο».² Το “προλεταριάτο” διεξάγει πόλεμο εναντίον της κυρίαρχης τάξης ακριβώς επειδή για πρώτη φορά στην ιστορία θέλει να την ανατρέψει, και να πάρει το ίδιο την εξουσία και αυτός είναι ο λόγος που θεωρεί έναν τέτοιο πόλεμο δίκαιο. Η μεταβίβαση της εξουσίας στα χέρια του, δεν μπορεί να αποκλείσει μια επικράτηση βίαιη, μια δικτατορική, ακόμη και αιματηρή εξουσία. Αλλά η άσκηση μιας τέτοιας εξουσίας, τυραννικής και άδικης, στον ίδιο του τον εαυτό, θα μπορούσε να συμβεί μόνο εάν η εξουσία δεν βρισκόταν πραγματικά στα χέρια του προλεταριάτου αλλά σε μια τάξη έξω από αυτό.

Ο **Foucault** υποστηρίζει πως «η ιδέα της δικαιοσύνης καθεαυτή είναι μια ιδέα που ουσιαστικά επινοήθηκε και μπήκε σε λειτουργία σε διάφορους τύπους κοινωνίας σαν όργανο μιας συγκεκριμένης πολιτικής και οικονομικής εξουσίας ή σαν όπλο εναντίον αυτής της εξουσίας».³ Οποσδήποτε όμως η ιδέα αυτή λειτουργεί σε μια κοινωνία τάξεων σαν αξίωση που προβάλλεται από την καταπιεσμένη τάξη και σαν δικαιολόγηση γι' αυτήν. Επομένως, σε μια αταξική κοινωνία ίσως η γενική ιδέα της δικαιοσύνης να είναι πλέον άχρηστη.

Μπορούμε μήπως, να λάβουμε ως αφετηρία την υπόθεση ότι ένα θεμελιώδες στοιχείο της «ανθρώπινης φύσης» είναι η ανάγκη για δημιουργική εργασία, για δημιουργική έρευνα, για ελεύθερη δημιουργία χωρίς τις αυθαίρετες περιοριστικές επιδράσεις των καταναγκαστικών θεσμών; Μιλώντας όμως, λει ο **Foucault**, για κάποια ανθρώπινη φύση - που είναι ιδανική και ταυτόχρονα πραγματική και που ως τώρα ήταν κρυμμένη και καταπιεσμένη από μια κοινωνία που της αρνείται τα δικαιώματα και τις δυνατότητες που θα της επέτρεπαν να πραγματωθεί...- δεν κινδυνεύουμε να την ορίσουμε «με όρους δανεισμένους από την κοινωνία μας, απ' την κουλτούρα μας»;⁴

Σύμφωνα με τον **Foucault**, η ιδέα της “ανθρώπινης φύσης”, δεν είναι καν μια επιστημονική έννοια.⁵ Οι γενικές ιδέες της ανθρώπινης φύσης, της δικαιοσύνης, της “πραγμάτωσης της ουσίας των ανθρώπινων όντων”

¹ “Ανθρώπινη φύση: δικαιοσύνη εναντίον εξουσίας”, στο “η μικροφυσική της εξουσίας”, εκδ. ύψιλον, σελ. 52.

² “Ανθρώπινη φύση: δικαιοσύνη εναντίον εξουσίας”, στο “η μικροφυσική της εξουσίας”, εκδ. ύψιλον, σελ. 53.

³ “Ανθρώπινη φύση: δικαιοσύνη εναντίον εξουσίας”, στο “η μικροφυσική της εξουσίας”, εκδ. ύψιλον, σελ. 55.

⁴ Σύμφωνα με τον **Foucault**, ο σοσιαλισμός της περιόδου τέλη 19ου και αρχές 20ού αιώνα, ονειρευόταν μια ανθρώπινη φύση που θα αναπτυσσόταν και θα αυτο-πραγματωνόταν, ελευθερωμένη από την αλλοτρίωση που υπέστη στο καπιταλιστικό σύστημα. Όμως: το μοντέλο που χρησιμοποίησε για να συλλάβει, προβάλλει και ενδεχομένως πραγματοποιήσει αυτήν την ανθρώπινη φύση ήταν το αστικό μοντέλο, μια σεξουαλικότητα, μια οικογένεια, μια αισθητική αστικού τύπου.

⁵ «Οι γλωσσολόγοι, δεν ανακάλυψαν με την μελέτη της ανθρώπινης φύσης τους νόμους της μετακίνησης των συμφώνων ή ο Φρόιντ τις αρχές της ανάλυσης των ονείρων, ή οι πολιτισμικοί ανθρωπολόγοι τη δομή των μύθων». Οι έννοιες ή οι γενικές ιδέες που μπορεί να χρησιμοποιεί μια επιστήμη δεν έχουν όλες τον ίδιο βαθμό επεξεργασίας και γενικά δεν έχουν ούτε την ίδια λειτουργία ούτε τον ίδιο τύπο δυνατής χρήσης στον επιστημονικό λόγο. Στην ιστορία της γνώσης, η γενική ιδέα της ανθρώπινης φύσης έχει επί της ουσίας παίξει κυρίως «τον ρόλο ενός επιστημολογικού ενδείκτη για να κατονομαστούν ορισμένοι τύποι λόγου σε σχέση ή σε αντίθεση με τη θεολογία ή την βιολογία ή την ιστορία». (“Ανθρώπινη φύση: δικαιοσύνη εναντίον εξουσίας”, σελ. 14-15).

κλπ. ...είναι όλες έννοιες που σχηματίστηκαν «μέσα στον πολιτισμό μας, μέσα στον τύπο γνώσης μας και μέσα στη μορφή της φιλοσοφίας μας, και συνεπώς αποτελούν μέρος του ταξικού μας συστήματος»⁶ και επομένως δεν μπορούμε να προτάσσουμε αυτές τις γενικές ιδέες για να περιγράψουμε ή να δικαιολογούμε έναν αγώνα που θα κατέλυε τα ίδια τα θεμέλια της κοινωνίας μας.

9.2 ΚΡΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ “ΛΑΪΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ”

Για τον **Foucault** «το μίσος του λαού για τη δικαιοσύνη, τους δικαστές, τα δικαστήρια και τις φυλακές δεν υποβασιμάζεται απλώς από την ιδέα μιας άλλης καλύτερης δικαιοσύνης» αλλά πρωτίστως από το γεγονός ότι η εξουσία ασκείται πάντοτε εις βάρος του λαού. «Ο αντιδικαστικός αγώνας είναι αγώνας ενάντια στην εξουσία», και όχι ενάντια στις αδικίες της δικαιοσύνης ή μια μάχη υπέρ μιας αποτελεσματικότερης λειτουργίας των δικαστικών θεσμών. Τα “λαϊκά δικαστήρια” υπήρξαν ένα μέσο για την μικροαστική τάξη, στο πλαίσιο των συμμαχιών της με τις μάζες, προκειμένου να ελέγξει και να εκμεταλλευτεί το κίνημα που αγωνιζόταν κατά της δικαιοσύνης. «Η ίδια η μορφή του δικαστηρίου ανήκει ακριβώς στην αστική ιδεολογία της δικαιοσύνης».⁷

Θα μπορούσαν πράξεις δικαίου που προέρχονται από το λαό να οργανωθούν με τη μορφή ενός δικαστηρίου;

Για τον **Foucault** «το δικαστήριο», ορατή, συμβολική μορφή του αστικού δικαστικού μηχανισμού, «δεν είναι η φυσική έκφραση της λαϊκής δικαιοσύνης, αλλά ιστορική λειτουργία του είναι μάλλον να την παγιδεύει, να την ελέγχει και να την αναστέλλει, επανεγγράφοντάς την σε θεσμούς που είναι τυπικοί ενός κρατικού μηχανισμού».⁸

Δεν θα ήταν παρ’ όλα αυτά αναγκαία, μπορούμε να αναρωτηθούμε, κάποια δικαστική εξουσία η οποία θα εξασφάλιζε πως οι διάφορες πράξεις εκδίκησης θα είναι σύμφωνες με ένα δίκαιο, με ένα *λαϊκό δίκαιο*;⁹

Σύμφωνα με τον **Foucault** ο δικαστικός μηχανισμός του κράτους έχει τη δική του ιστορία: Στο Μεσαίωνα, υπήρξε μια αλλαγή, από το δικαστήριο της “δαιτησίας” (που δεν αποτελούσε μόνιμο στήριγμα εξουσίας), σε ένα σύνολο σταθερών, ειδικών θεσμών, που είχαν την εξουσία να παρεμβαίνουν και που εξαρτώνταν ή σε κάθε περίπτωση βρίσκονταν κάτω από τον έλεγχο της πολιτικής εξουσίας. Η αλλαγή λοιπόν αυτή στηρίχτηκε σε δύο διαδικασίες:

Η πρώτη, ήταν η φορολογία από το δικαστικό σύστημα: με τη θέσπιση προστίμων, δημεύσεων, κατασχέσεων, με την πληρωμή εξόδων και κάθε λογής επιδομάτων, η απονομή δικαιοσύνης έγινε προσοδοφόρα στη λειτουργία της. Στα χέρια των ευγενών, μετατρέπεται όχι μόνο σε όργανο σφετερισμού - ένα μέσο καταναγκασμού - αλλά και σε μια άμεση πηγή εσόδων. Τα δικαστικά αξιώματα γίνανε μορφή πλούτου που μπορούσε να ανταλλαχτεί, να κυκλοφορήσει, που πουλιόταν ή κληροδοτούνταν. «Η αρχαϊκή λειτουργία του δικαστικού συστήματος είχε αντιστραφεί»: εάν παλαιότερα η δικαιοσύνη ήταν δικαίωμα για όσους επρόκειτο να απονεμηθεί, και καθήκον για όσους δικάζανε (η υποχρέωση να χρησιμοποιούν το κύρος τους, τη σοφία τους, την πολιτικο-θρησκευτική εξουσία τους), ύστερα επρόκειτο να γίνει ένα προσοδοφόρο δικαίωμα για αυτούς που βρίσκονταν στην εξουσία και μια (πολυέξοδη) υποχρέωση για τους υπηκόους τους.

Η δεύτερη διαδικασία αφορά τον, όλο και ισχυρότερο, δεσμό ανάμεσα στη δικαιοσύνη και τις ένοπλες δυνάμεις. Για να αντικατασταθούν οι ιδιωτικοί πόλεμοι από ένα καταναγκαστικό και προσοδοφόρο δικαστικό σύστημα χρειαζόταν ο ένοπλος καταναγκασμός: όποτε ένας φεουδάρχης διέθετε επαρκή στρατιωτική δύναμη για να επιβάλει την “ειρήνη” του, ήταν επίσης δυνατόν να επιβάλει δικαστικούς και δημοσιονομικούς φόρους. Καθώς γίνανε πηγή εσόδων, τα δικαστικά αξιώματα αναπτύχθηκαν στη κατεύθυνση του διαφορισμού της ατομικής ιδιοκτησίας. Επειδή όμως στηρίζονταν στη δύναμη των όπλων, αναπτύχθηκαν στη κατεύθυνση της ακόμα μεγαλύτερης συγκέντρωσής της. Αποτέλεσμα αυτής της διπλής ανάπτυξης, στον 14ο αιώνα, για την αντιμετώπιση των εξεγέρσεων της υπαίθρου και των πόλεων που απειλούσαν άμεσα τους φεουδάρχες, σαν

⁶ “Ανθρώπινη φύση: δικαιοσύνη εναντίον εξουσίας”, στο “η μικροφυσική της εξουσίας”, εκδ. ύψιλον, σελ. 58.

⁷ “Intellectuals and Power”, with Deleuze, δημοσιεύθηκε στο *L’ Arc* no.49, 03/1972. Βρίσκεται στο **Foucault Live, Collected Interviews 1961-1984**, S. Lotringer (ed.) Semiotext(e) 1996, σελ. 78.

⁸ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 9.

⁹ «Νομίζω, λέει ο **Foucault** σε μια συζήτησή του, ότι η ‘λαϊκή δικαιοσύνη’ είναι ένα μόρφωμα λιγάκι λυρικό, λιγάκι ουτοπικό, όπου γίνεται προσπάθεια να συνδυαστούν μερικά στοιχεία του δικαστικού συστήματος με μερικά άλλα που χαρακτηρίζουν τη λεγόμενη λαϊκή συνείδηση, η οποία τις περισσότερες φορές είναι μάλλον συνείδηση πολέμου, παρά συνείδηση δικαιοσύνης» (στο *Ο μεγάλος εγκλεισμός - Το πείραμα της ομάδας πληροφόρησης για τις φυλακές*, εκδ. Μαύρη Λίστα, Αθήνα 1999, σελ. 133).

μέτρα έκτακτης ανάγκης άρχισαν να ξεπροβάλλουν, μαζί με το Ανώτατο Δικαστήριο, οι Βασιλικοί Επίτροποι, οι διοικητικές διώξεις, η νομοθεσία κατά των ζητιάνων, των αλητών, των άεργων και, όχι πολύ αργότερα, οι πρώτες υποτυπώδεις μορφές αστυνομίας και ένα συγκεντροποιημένο δικαστικό σύστημα. Αναδύθηκε έτσι μια “δικαστική” τάξη που εμφανιζόταν ότι εξέφραζε τη δημόσια εξουσία: Ένας κριτής που ήταν ταυτόχρονα ουδέτερος και με κύρος, που είχε καθήκον να λύνει διαφορές “δίκαια” και ταυτόχρονα να διαθέτει “κύρος” για τη διατήρηση της δημόσιας τάξης. «Πάνω σ' αυτά τα θεμέλια στήθηκε ο δικαστικός μηχανισμός, πάνω στους κοινωνικούς αγώνες, την είσπραξη των φόρων και τη συγκέντρωση των ενόπλων δυνάμεων».¹⁰

Επομένως, γράφει ο **Foucault**, η πράξη της λαϊκής δικαιοσύνης είναι ανοιχτά αντι-δικαστική και αντιτίθεται στην ίδια τη μορφή του δικαστηρίου ‘ αναγνωρίζει στο δικαστικό σύστημα (και τη συνδεόμενη μ' αυτό ηθική ιδεολογία) ένα μηχανισμό του κράτους, εκπρόσωπο του κύρους του δημοσίου και όργανο ταξικής εξουσίας.

«[...] κάθε φορά που η αστική τάξη έχει επιθυμήσει να υποτάξει μια λαϊκή εξέγερση στον καταναγκασμό ενός μηχανισμού του κράτους, στήνεται ένα δικαστήριο: Ένα τραπέζι, ένας πρόεδρος, δικαστές αντιμετώπι οι δύο αντιπάλους, και το δικαστικό σύστημα ξαναγεννιόταν».¹¹

9.2.1 Η Μορφή του Δικαστηρίου

Η ίδια η διάταξη του δικαστηρίου στο χώρο, η διάταξη του κόσμου που το απαρτίζει ή το αντιμετώπιζει, για τον **Foucault** συνεπάγεται μια ιδεολογία. Ποια είναι αυτή η διάταξη;

«Ένα τραπέζι, και ένα "τρίτο μέρος", δηλαδή οι δικαστές, απομακρυσμένοι από τους δύο αντιδίκους πίσω από αυτό το τραπέζι. Η θέση τους καταρχήν υποδηλώνει ότι είναι ουδέτεροι σε σχέση με τον κάθε αντίδικο, δεύτερον, αυτό συνεπάγεται ότι η απόφασή τους δεν είναι από τα πριν δοσμένη, ότι θα βγει μετά από μια προφορική εξέταση και των δύο μερών, στη βάση μιας ορισμένης αντίληψης για την αλήθεια και ένα ορισμένο αριθμό ιδεών γύρω από το τι είναι δίκαιο και τι άδικο» (αναφορά σε έναν καθολικό κανόνα δικαιοσύνης), και, τρίτον, «πως έχουν την εξουσία να επιβάλλουν την απόφασή τους». Αυτή είναι η σημασία της διάταξης αυτής.¹²

Η ιδέα όμως ότι μπορεί να υπάρχουν άνθρωποι που είναι ουδέτεροι σε σχέση με τα δύο μέρη, που μπορούν να κρίνουν στη βάση των ιδεών του δικαίου, που έχουν απόλυτη εγκυρότητα, και που οι αποφάσεις τους πρέπει να εκτελεστούν, όλα αυτά είναι πολύ απομακρυσμένα από την ιδέα της λαϊκής δικαιοσύνης, όπου δεν υπάρχουν τρία στοιχεία, αλλά μόνο οι μάζες και οι εχθροί τους. Αυτές οι μάζες, όταν αποφασίζουν να τιμωρήσουν ή να αναμορφώσουν αυτό τον εχθρό, «δεν επαφίενται σε μια αφηρημένη παγκόσμια ιδέα του δικαίου, στηρίζονται μόνο στη δική τους πείρα, στις προσβολές που έχουν υποστεί, στον τρόπο με τον οποίο έχουν αδικηθεί, με τον οποίο έχουν καταπιεστεί. Και τελικά, η απόφασή τους δεν είναι αυταρχική, δεν στηρίζεται δηλαδή σε έναν κρατικό μηχανισμό που έχει την εξουσία να επιβάλλει τις αποφάσεις του, πολύ απλά τις εκτελούν οι ίδιοι».¹³

9.2.2 Ποινικό Σύστημα και Ταξική Πάλη

Το ποινικό σύστημα σύμφωνα με την ανάλυση του **Foucault** έχει σαν λειτουργία να εισάγει έναν ορισμένο αριθμό αντιφάσεων μέσα στις μάζες, με μείζονα την εξής: «να δημιουργεί αμοιβαίο ανταγωνισμό ανάμεσα στον προλεταριοποιημένο απλό λαό και τον μη προλεταριοποιημένο απλό λαό».¹⁴ Μέχρι το Μεσαίωνα, η δουλειά της καταστολής των λαϊκών εξεγέρσεων ήταν πρωταρχικά στρατιωτική. Από τότε και στο εξής την εξασφαλίζει - ή την προλαβαίνει - ένα σύνθετο σύστημα δικαιοσύνης- αστυνομίας- φυλακής. Αυτό το σύστημα είχε να παίζει ένα τριπλό ρόλο:

Από τη μια είναι παράγοντας “προλεταριοποίησης” ‘ εξαναγκάζει το λαό να αποδέχεται την κατάσταση του σαν προλεταριάτο και τους όρους για την εκμετάλλευσή του.

Από την άλλη, δεύτερον, αυτό το ποινικό σύστημα στόχευε πολύ συγκεκριμένα ενάντια στα πιο ανήσυχα, τα “βίαια” στοιχεία ανάμεσα στον απλό λαό, τα πιο έτοιμα να στραφούν στην άμεση ένοπλη δράση. Οι πιο

¹⁰ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 21.

¹¹ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 22.

¹² “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 25.

¹³ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 26.

¹⁴ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 36.

επικίνδυνοι (σύμφωνα με την αστική αντίληψη) έπρεπε να απομονωθούν (στη φυλακή, στο Γενικό Νοσοκομείο, στα κάτεργα, στις αποικίες) ώστε να μην μπορούν να δράσουν σαν αιχμή της λαϊκής αντίστασης.

Ο τρίτος ρόλος του ποινικού συστήματος: «Να κάνει το προλεταριάτο να βλέπει όλο τον μη προλεταριοποιημένο λαό σαν περιθωριακό, επικίνδυνο, ανήθικο, απειλή για ολόκληρη την κοινωνία, σαν τα αποβράσματα της κοινωνίας, σαν σκουπίδια, σαν όχλο. Για τον αστισμό, το θέμα ήταν να επιβάλει στο προλεταριάτο, μέσω της ποινικής νομοθεσίας, των φυλακών αλλά και των εφημερίδων, της “λογοτεχνίας”, ορισμένες δήθεν “καθολικές” ηθικές κατηγορίες που λειτουργούσαν σαν ιδεολογικός φραγμός ανάμεσα σ’ αυτό και τον μη προλεταριοποιημένο λαό. Όλη η λογοτεχνική, δημοσιογραφική, ιατρική, κοινωνιολογική και ανθρωπολογική ρητορική για τους εγκληματίες παίζει αυτόν τον ρόλο».¹⁵

Τελικά, η απόσταση που δημιουργεί και διατηρεί το ποινικό σύστημα ανάμεσα στον προλεταριοποιημένο και μη λαό, οι πιέσεις που ασκούνται πάνω στον τελευταίο, επιτρέπουν στον αστισμό να χρησιμοποιεί ορισμένα από αυτά τα πληβειακά στοιχεία ενάντια στο προλεταριάτο» τα κινητοποιούν σαν στρατιώτες, αστυνόμους, απατεώνες και μαχαιοβγάλτες για την επιτήρηση και την καταστολή του.¹⁶

Το δικαστήριο εν κατακλείδι, είναι ουσιαστικά ένα μέρος όπου η πάλη μεταξύ των αντιμαχόμενων δυνάμεων αναστέλλεται θέλοντας και μη ‘ όπου η απόφαση στην οποία καταλήγουν, δεν είναι το εξαγόμενο αυτής της πάλης αλλά της παρέμβασης μιας εξουσίας που αναγκαστικά βρίσκεται υπεράνω και είναι ξένη προς τις αντιμαχόμενες δυνάμεις, μιας εξουσίας που βρίσκεται σε μια θέση ουδετερότητας μεταξύ τους και που πρέπει συνεπώς και μπορεί να αποφασίζει σε κάθε περίπτωση ποια πλευρά έχει το δίκιο με το μέρος της. Υποδηλώνει επομένως το δικαστήριο, ότι «υπάρχουν κατηγορίες κοινές για τα μέρη που παρουσιάζονται σ’ αυτό (ποινικές κατηγορίες σαν την κλοπή, την απάτη ‘ ηθικές κατηγορίες σαν την τιμιότητα ή την ατιμία) και ότι τα αντίδικα μέρη συμφωνούν να υποταχθούν σ’ αυτές».¹⁷ Όλες αυτές οι ιδέες «είναι όπλα που έχει χρησιμοποιήσει ο αστισμός κατά την άσκηση της εξουσίας του».

Για τον **Foucault**, η γραφειοκρατία και ο δικαστικός μηχανισμός είναι δύο μορφές, που σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να υιοθετήσει ένας επαναστατικός μηχανισμός. «Το δικαστήριο είναι η γραφειοκρατία του νόμου».¹⁸ Ο τρόπος εν τέλει μεθόδευσης μιας λαϊκής δικαιοσύνης, «μένει να ανακαλυφθεί από τον ίδιο το λαό».

9.2.2.1 “Νόμος και τάξη”

Οι “διαταραχές” στον δικαστικό εξοπλισμό λει σε κάποιο σημείο ο **Foucault** δεν αποτελούν ατυχήματα, ούτε προσκόμματα ούτε όρια: δεν είναι ανωμαλίες αλλά οργανικοί μηχανισμοί. «Ο νόμος εφαρμόζεται από και διαμέσου της ανεπάρκειας ενός προέδρου, από τις απαιτήσεις ενός συμφέροντος, από τις παρεκτροπές μιας φιλοδοξίας».¹⁹ Η “αταξία” επομένως στο δικαστικό σύστημα που μας επιβλέπει, παράγει “τάξη”. Και μάλιστα με τρεις τρόπους: παράγει “αποδεκτές παρατυπίες”, παράγει χρήσιμες “ασυμμετρίες”, και «πάνω απ’ όλα παράγει εκείνο που έχει την υψηλότερη αξία σε πολιτισμούς όπως ο δικός μας: κοινωνική τάξη».

Ο μόνος ρόλος τον οποίο υποτίθεται πως έχει το δικαστικό σύστημα είναι να “εφαρμόζει το νόμο”. Κάτι το οποίο γίνεται με ιδιαίτερα ‘ελλιπή’ τρόπο βέβαια εάν σκεφθεί κανείς όλες τις εξαιρέσεις που ανέχεται και όλες τις νομικές διαστροφές τις οποίες καταφέρει. Εάν όμως «κοιτάξεις τον μηχανισμό σε κίνηση, [...] παρατηρείς ότι η κακοποίηση η οποία επιβάλλεται στον νόμο υπακούει στην αρχή της προστασίας της τάξης».

¹⁵ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 38.

¹⁶ Ο στρατός (με το σύστημα των “αναπληρωτών”), τον οποίο ο αστισμός προσπάθησε να διατηρήσει σε ανταγωνισμό με το προλεταριάτο ‘ ο αποικισμός, ο οποίος αποτέλεσε άλλο τρόπο απορρόφησης των πληβείων στοιχείων χρησιμοποιώντας τους ανθρώπους αυτούς σαν στελέχη, διοικητικούς λειτουργούς, όργανα για την επιτήρηση και τον έλεγχο πάνω στους λαούς των αποικιών (με την απαραίτητο συμπλήρωμα μιας άκαμπτης ρατσιστικής ιδεολογίας) ‘ η φυλακή - όλα αυτά αποτέλεσαν πρόσφορες μεθόδους απομάκρυνσης του προλεταριοποιημένου λαού από τον μη προλεταριοποιημένο.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, αυτό που έχουμε είναι ενίσχυση της αστυνομίας και διόγκωση του ποινικού συστήματος. Οι τεχνικές που εφαρμόστηκαν μέχρι το 1940 βασίζονταν πρωταρχικά στην πολιτική του ιμπεριαλισμού (στρατός / αποικίες) ενώ αυτές που εφαρμόστηκαν από τότε βρίσκονται κοντύτερα σ’ ένα φασιστικό πρότυπο (αστυνομία / εσωτερική επιτήρηση / κράτηση) (“Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, εκδ. Ερατώ, σελ. 43).

¹⁷ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, σελ. 61.

¹⁸ “Για τη λαϊκή δικαιοσύνη και τα δικαστήρια”, σελ. 62.

¹⁹ “Lemon and Milk”, *Le Monde* 10-1978. Βρίσκεται στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, σελ. 435-438.

Είναι για χάριν της τάξης που η απόφαση παίρνεται για να εκκινήσει μια ποινική δίωξη ‘ είναι χάριν της τάξης που η αστυνομία αφήνεται ανεξέλεγκτη ‘ είναι χάριν της τάξης που εκείνοι οι οποίοι δεν είναι τέλεια “επιθυμητοί” εκδιώκονται.

Αυτή η προτεραιότητα της “τάξης” έχει τουλάχιστον δύο σημαντικές επιπτώσεις: το δικαστικό σύστημα «βαθμιαία όλο και περισσότερο υποκαθιστά την φροντίδα για τη νόρμα αντί του σεβασμού για τον νόμο ‘ και τείνει λιγότερο να τιμωρεί παραβάσεις και περισσότερο ποινικοποιεί συμπεριφορές».

Ο “νόμος και η τάξη” λει ο **Foucault** δεν είναι απλώς το ρητό του αμερικάνικου συντηρητισμού, είναι «ένα υβριδοποιημένο τέρας. Εκείνοι οι οποίοι μάχονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα το γνωρίζουν πολύ καλά αυτό». Είναι στο χέρι μας ασφαλώς «να αντλήσουμε διδάγματα από αυτή την ασυμβατότητα».

9.2.3 “Ομολογία” και Θανατική Καταδίκη

Στο κείμενό του “The Proper Use of Criminals” ο **Foucault** επικρίνει την ευκολία αποδοχής μιας “ομολογίας” και στρέφει τα πυρά του ενάντια στην θανατική ποινή.

Είναι γύρω από την “ομολογία”, που όλα περιστρέφονται: «ο κόσμος είναι ικανοποιημένος, το μυστικό έχει αποκαλυφθεί [...] αλλά ποιος δεν βλέπει την “οικονομία” που καθιστά την ομολογία δυνατή;». Οι εξεταστές, οι δικαστές, οι δικηγόροι όλοι προσβλέπουν στην ομολογία ‘ ακόμη και οι συνήγοροι... γιατί είναι ευκολότερο να καταφύγεις στην συνήθη ρητορική άμβλυνσης των συνθηκών, στην δυστυχισμένη παιδική ηλικία, στην παραφροσύνη της στιγμής, αντί να δώσεις τη μάχη και να ερευνήσεις σε βάθος, να επαληθεύσεις – «η ομολογία αποτελεί έναν τόπο ήπιας συνεργίας για όλες τις δημόσιες λειτουργίες της ποινικής δικαιοσύνης».

Η ομολογία ισχυρίζεται ο **Foucault** αποτελεί περισσότερο πρόβλημα παρά λύση ‘ δεν μπορείς, χωρίς πλήρη γνώση όλων των στοιχείων μιας υπόθεσης, να αντικαταστήσεις ό,τι διαφεύγει από την έρευνα με έναν “εγκληματία που δηλώνει τον εαυτό του ένοχο”, γιατί τότε «ένας φανερός εγκληματίας παίρνει τη θέση ενός ασαφούς εγκλήματος». Η ενοχή θα έπρεπε σαφώς να μπορεί να θεμελιωθεί με πιο σταθερό τρόπο αφού μια ομολογία είναι πάντοτε δυνατό να ανακληθεί. Ελλείψει ακλόνητων στοιχείων, έπειτα από μια “ομολογία” αυτό που ακολουθεί είναι η αρωγή ενός ψυχιάτρου: αυτός θα κατασκευάσει την εγκληματική προσωπικότητα που χρειάζεται η υπόθεση για να κλείσει. Το έγκλημα εύκολα θα συναχθεί από αυτή την ψυχολογία ως αναγκαία συνέπεια.²⁰

Είναι εν τέλει ο εγκληματίας αυτό που χρειάζονται όλοι.²¹ Από την ενδελεχή έρευνα για το έγκλημα έχουμε μεταβεί στον ίδιο τον εγκληματία. Αυτός είναι που δικάζεται, δεν κρίνεται η πράξη. Πρόκειται όπως λει ο **Foucault** για ένα παράδοξο: μια από τις πιο «ισχυρές ρίζες της θανατικής ποινής είναι η μοντέρνα, ανθρωπιστική, επιστημονική αρχή ότι αυτά τα οποία πρέπει να δικάζονται δεν είναι τα εγκλήματα αλλά οι εγκληματίες. Είναι οικονομικά λιγότερο δαπανηρό, διανοητικά λιγότερο απαιτητικό, περισσότερο ικανοποιητικό για τους δικαστές, περισσότερο εύλογο από τη σκοπιά των πιο νηφάλιων, και περισσότερο ευχάριστο για εκείνους τους φανατικούς στην “κατανόηση του ανθρώπου”, από ότι είναι να εδραιώνεις τα γεγονότα».

Χρειάζεται πλήρης αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο τιμωρούμε, καταλήγει ο **Foucault**. «Η μέθοδος τιμωρίας αποτελούσε πάντοτε ένα από τα πιο θεμελιώδη χαρακτηριστικά κάθε κοινωνίας. Καμία σημαντική μεταλλαγή δεν παράγεται σε μια κοινωνία χωρίς παράλληλα μια μετατόπιση στο πεδίο αυτό. Το ισχύον σύστημα κολασμού είναι φθαρμένο πέρα από δυνατότητες διόρθωσης. Οι “ανθρωπιστικές επιστήμες” δεν πρέπει να προσπαθήσουν να του προσθέσουν νέα αίγλη. Θα χρειαστούν χρόνια, και πολλές ψηλαφητές προσπάθειες, πολλές αναδιοργανώσεις, προκειμένου να καθοριστεί τι θα έπρεπε να τιμωρείται, και πώς, και κατά πόσον η τιμωρία έχει νόημα και εάν η τιμωρία είναι δυνατή».²²

²⁰ “The Proper Use of Criminals”. Βρίσκεται στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, σελ.429-434.

²¹ η κοινή γνώμη, ο τύπος, και οι δικαστές: από τη μια η σκόνη των αρχείων, τα ίχνη, τα γεγονότα, αμέτρητα στοιχεία ‘ από την άλλη ζωντανός, μπροστά σε όλους ο εγκληματίας – οι κινήσεις του, το πρόσωπό του, οι εκφράσεις του, το χαμόγελο και ο πανικός του, όλα αυτά τα οποία “δεν παραπλανούν”. Με μια μηχανική χειρονομία θα αφαιρεθεί η ζωή ενός “εγκληματία” του οποίου εν τούτοις το έγκλημα δεν έχει αποδειχθεί.

²² “The Proper Use of Criminals”. Βρίσκεται στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002.

Το να απορριφθεί η *θανατική καταδίκη* επειδή η θέα του αίματος και ο κίνδυνος να αποκεφαλιστεί ένας αθώος είναι πράγματα τα οποία δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτά από ανθρώπους που θεωρούνται πολιτισμένοι, είναι παρατηρεί ο **Foucault** κάτι σχετικά εύκολο. Όμως, το να εγκαταλειφθεί η ποινή του θανάτου, θέτοντας ταυτόχρονα την αρχή ότι καμία δημόσια αρχή δεν έχει το δικαίωμα να αφαιρέσει τη ζωή κάποιου (καθόλου περισσότερο απ' ότι μπορεί κάποιο άτομο), σημαίνει την εμπλοκή σε μια σημαντική και δύσκολη αντιπαράθεση. «*Η ερώτηση τότε του πολέμου, του στρατού, της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, και ούτω καθεξής, παίρνει μορφή άμεσα*».²³

“Ποιος έχει το δικαίωμα να σκοτώνει”; Θα εισαχθούμε σε μια κοινότοπη συζήτηση για τις “καλύτερες πρακτικές κολασμού”, ή θα στοχαστούμε τις σχέσεις της ελευθερίας του ατόμου και του θανάτου τους; Το κύριο πρόβλημα σχετικά με την θανατική καταδίκη αφορά σύμφωνα με τον **Foucault** τον διαχωρισμό που επιχειρούν τα ποινικά συστήματα, αναφορικά με τους εγκληματίες: υποτίθεται πως υπάρχουν εκείνοι που μπορούν να “διορθωθούν” μέσω της τιμωρίας, και εκείνοι οι οποίοι “δεν θα μπορούσαν ποτέ να αναμορφωθούν”.²⁴ Ο **Foucault** διερωτάται: θα υπάρξει εν τέλει μια ριζική απομάκρυνση από μια ποινική πρακτική η οποία ισχυρίζεται πως υφίσταται για τους σκοπούς της επανόρθωσης, αλλά ταυτόχρονα διατείνεται πως ορισμένα άτομα δεν πρόκειται ποτέ να διορθωθούν εξαιτίας της φύσης τους, του χαρακτήρα τους, λόγω βιο-ψυχολογικών ελαττωμάτων ή επειδή είναι, εν κατακλείδι, εγγενώς επικίνδυνοι;

Το να καταδικάσεις κάποιον με κυνισμό σε ισόβια κάθειρξη σημαίνει ότι μεταθέτεις μια ιατρική ή ψυχολογική διάγνωση σε δικαστική καταδίκη. Λες τότε “αυτός είναι αδιόρθωτος”, με βάση μια πολύ αβέβαιη γνώση. Το σημερινό ποινικό σύστημα επιδιώκει την ίδια στιγμή να τιμωρεί και επίσης να αναμορφώνει ‘ συνδυάζει έτσι δικαστικές με ανθρωπολογικές πρακτικές. Καμία κοινωνία όπως είναι η δική μας, δεν θα δεχόταν να επιστρέψει στο “καθαρά δικαστικό”, το οποίο θα καταδίκασε την πράξη χωρίς να λαβαίνει υπόψη τον πρωτεργάτη της – ή δεν θα δεχόταν να ολισθήσει στο “καθαρά ανθρωπολογικό” όπου μόνο ο εγκληματίας (ή ο δυνάμει εγκληματίας) θα ενδιέφερε και όχι η πράξη του.

Το να τιμωρείς λει ο **Foucault** είναι «*το πιο δύσκολο πράγμα που υπάρχει*». Η κοινωνία μας πρέπει να επερωτήσει κάθε στοιχείο της τιμωρητικής της πρακτικής, οπουδήποτε αυτή ασκείται: στο στρατό, στα σχολεία, στα εργοστάσια.²⁵ Πρόκειται για μια συνεχή αλληλόδραση μεταξύ διανοητικής εργασίας και συλλογικών κινημάτων. «*Πολλά πράγματα λει ο Foucault άλλαξαν τα τελευταία είκοσι χρόνια, και μάλιστα εκεί όπου είναι θεμελιώδες για τα πράγματα να αλλάζουν: στη σκέψη, η οποία είναι και το μέσο με το οποίο οι άνθρωποι αντικρίζουν την πραγματικότητα*».²⁶

9.2.4 Ο Δικαστής ως Θεραπευτής

Ο **Foucault** αναφέρεται σε κάποιο άλλο σημείο στους δικαστές: εάν τους ρωτούσαμε γιατί τιμωρούν, πώς δικαιολογούν την ενέργεια αυτή, η απάντηση δεν θα δινόταν με όρους κολασμού ή εξιλέωσης - θα έλεγαν πως τιμωρούν για παραδειγματισμό, αλλά κυρίως προκειμένου να “διορθώσουν”, να “βελτιώσουν”. «*Βλέπουν τους εαυτούς τους ως τεχνικούς της συμπεριφοράς*», ένα είδος γιατρού.

Ο δικαστής αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως ένα θεραπευτή του κοινωνικού σώματος, ως εργάτη στο πεδίο της “δημόσιας υγείας”.²⁷ Ποιο είναι το περίεργο αξίωμα σύμφωνα με το οποίο από τη στιγμή που κάποιος

²³ “Against Replacement Penalties”, *Liberation*, 09-1981. Βρίσκεται στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, σελ. 459-461.

²⁴ Τι θα συνέβαινε εάν (στη σημερινή εποχή) οι τιμωρίες επιβάλλονταν άμεσα από το πλήθος; «*Είναι απολύτως βέβαιο, λει ο Foucault, ότι με δεδομένα τα πράγματα όπως είναι σήμερα, με την κοινωνία όπως είναι αυτή, εάν οι τιμωρίες αφήνονταν στην ελεύθερη επιλογή, στην ελεύθερη βούληση αυτού που αποκαλούμε κοινή γνώμη, θα ήταν τρομακτικό*»...

²⁵ Το ποινικό σύστημα κάνει χρήση επί της ουσίας μόνο των ποινών της φυλάκισης και των προστίμων. «*Θα μπορούσαν να υπάρχουν και άλλοι τρόποι, με προσφυγή σε άλλες παραμέτρους: δημόσιες υπηρεσίες, πρόσθετη εργασία, στέρηση συγκεκριμένων δικαιωμάτων*». Ο εξαναγκασμός πιθανόν θα μπορούσε να ρυθμιστεί από διάφορα συστήματα υποχρεώσεων και συμβάσεων.

²⁶ “To Punish is the Most Difficult Thing there is”, *Temoignage Chretien* 09-1981. Στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, σελ.462-464. «*Πιστεύω λει σε μια άλλη περίπτωση ο Foucault πως, πολύ βαθιά, το ποινικό σύστημα όπως λειτουργεί είναι απολύτως μη αποδεκτό. [...] από κανέναν μας [...]*», αποτελεί μηχανισμό ο οποίος εμφανίστηκε πολύ πρόσφατα στην ιστορία και δεν είναι ενσωματωμένος ή αφομοιωμένος.

²⁷ “Anxiety of Judging”, debate published in *Le Nouvel Observateur* 655, May 30 1977. Ενδιαφέρουσα διαμάχη γύρω από τη δικαστική κρίση-απόφαση. Βρίσκεται στο *Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984*, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 245.

προβεί σε κάποιους είδους έγκλημα, αυτό υποδηλώνει πως είναι άρρωστος; «Αυτή η συμπτωματολογία (symptomatisation) του εγκλήματος είναι το πρόβλημα...» θα υπογραμμίσει ο **Foucault**. «Έχουμε μια δικαιοσύνη η οποία επιβεβαιώνει τον εαυτό της αθώο από τις τιμωρίες, με το να προσποιείται ότι θεραπεύει τον εγκληματία».²⁸ Ο πρόεδρος με την ερμεία και το καπέλο του, μαθαίνει από τον κατηγορούμενο για τα τραύματα της παιδικής του ηλικίας ‘ οι ψυχίατροι θα συνδράμουν εκφέροντας τον δυσνόητο λόγο των “ειδικών”.²⁹ Στο τέλος της «δικαστικο-ψυχολογικής τελετής» οι κριτές νιώθουν ικανοποιημένοι έχοντας περατώσει μια πράξη κοινωνικής ασφάλειας και δημόσιας υγιεινής. Το “κακό” έχει εξορκιστεί, ο “κίνδυνος” έχει αποσοβηθεί...: «η απίστευτη δυσκολία του να τιμωρήσεις κάποιον έχει διαλυθεί μέσα στην θεατρικότητα. Δεν λειτουργεί εν τέλει καθόλου αναποτελεσματικά».³⁰

Η εισδοχή της ψυχιατρικής στο πεδίο του νόμου, η “ψυχιατρικοποίηση του εγκλήματος” (psychiatrization of criminal danger) θα επέλθει βεβαίως με την εστίαση στον χαρακτήρα, την προσωπικότητα του εγκληματία, την δυνητική επομένως επικινδυνότητά του για την κοινωνία, παρά στην ίδια την παράβαση. Η ψυχιατρική τον 19^ο αιώνα εισήγαγε όπως είδαμε μια ολόκληρη “θεραπευτική ιατρική τεχνολογία” στην αντιμετώπιση των διανοητικών διαταραχών, ως μέσο για την ενεργοποίηση της δικαστικής μηχανής στην επίβλεψη, αστυνόμευση της “δημόσιας υγιεινής”.³¹

Ο **Foucault** γενικώς καταγγέλλει και την εισδοχή “ειδικευμένων-ψυχιάτρων” στα ποινικά δικαστήρια: ο ρόλος τους δεν είναι καν μια ιατρική εργασία, «ο νομικο-ιατρικός λόγος δεν είναι καθόλου ιατρικός, αλλά ολοκληρωτικά νομικός».³² Επικινδυνότητα, προσιτότητα της ποινής, πιθανότητα αποκατάστασης ή προσαρμοστικότητας: αυτές οι τρεις έννοιες δεν είναι ούτε ψυχιατρικές ούτε νομικές, αλλά ασφαλώς τα αποτελέσματά τους στο εσωτερικό του δικαστικού συστήματος είναι τεράστια.³³

9.2.5 “Υπόθεση Klaus Croissant”

Έχει ενδιαφέρον πιστεύω να δούμε πολύ σύντομα δύο ζητήματα που αφορούν την υπόθεση έκδοσης από τη Γαλλία του δικηγόρου Klaus Croissant στα τέλη του 1977.

Στην “υπόθεση Klaus Croissant”, ο δικηγόρος Croissant, συνήγορος μελών της ομάδας RAF κατηγορήθηκε ως ύποπτος για ενθάρρυνση της δράσης των κατηγορούμενων για “τρομοκρατία”. Του αφαιρέθηκε η άδεια ασκήσεως του επαγγέλματός του και ζήτησε πολιτικό άσυλο στην Γαλλία. Αντί αυτού συνελήφθη και οδηγήθηκε κρατούμενος πίσω στη Δυτική Γερμανία για να δικαστεί. Πολλοί διανοούμενοι,

²⁸ “Anxiety of Judging”, **Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984**, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 248.

²⁹ Στην πραγματικότητα βέβαια, οι ψυχιατρικές γνωματεύσεις συνιστούν επί της ουσίας ταυτολογίες – “γνωματεύσεις” που αφορούν όχι τόσο τον κατηγορούμενο αλλά περισσότερο την συνείδηση των δικαστών, οι οποίοι έτσι επιβεβαιώνονται...

³⁰ “Anxiety of Judging”, **Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984**, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 251. *Punishment...without scandal and prison... without fear: «psychiatric tartufferie at the feet of the court of justice. Nothing works better against the anxiety of judging».* «[...] Στο όνομα τίνος πράγματος οι δικαστές κρίνουν; Με ποιο δικαίωμα; Με ποιες πράξεις; Και ποιοι είναι αυτοί, εκείνοι δηλαδή που δικάζουν; Let them become anxious [...]» (**Foucault Live**, σελ. 254).

³¹ “The Dangerous Individual”, Law and Psychiatry Symposium at York University, Toronto 1978. Βρίσκεται στο *Politics, Philosophy, Culture- Interviews & Other Writings 1977-1984*, [ed.] L.D. Kritzman, Routledge 1988, σελ. 123-151.

³² Ένας νέος χαρακτήρας βρίσκεται σταθερά παρόν στο τελετουργικό του βασανισμού: ο γιατρός. «Έχετε δει ποτέ παρατηρεί ο **Foucault** αυτούς τους ιατρικούς συλλόγους οι οποίοι εξανίστανται σχετικά με τις αμβλώσεις, να καταγγέλλουν τον πολιτικό ρόλο της ιατρικής στις φυλακές, στα αστυνομικά τμήματα, στις αίθουσες βασανισμού; Υπάρχει κάποια ομάδα ή σωματείο το οποίο απαιτεί την αποβολή των ιατρών που υπηρετούν αυτού του είδους λειτουργίες από το ιατρικό επάγγελμα;». Ο **Foucault** θα προτείνει παρακάτω την ίδρυση μιας ένωσης (ιατρών, νοσοκόμων ή άλλων σχετιζόμενων προσώπων) η οποία θα παρακολουθούσε και θα κατήγγειλε την συνεργασία ιατρών με αστυνομικές πρακτικές. (“Schizo-Culture: On Prisons and Psychiatry”, panel Columbia University 1975. Στο **Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984**, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ. 173). Οι “νομικές κατηγορίες αποκλεισμού”, όπως σημειώνει αλλού ο **Foucault** έχουν συνήθως το ιατρικό ή κλινικό αντίστοιχό τους. Αποτελεί φανάκι πως οι νομικοί όροι παραμένουν συμπαγείς και σταθεροί στο χρόνο ‘ αυτό γίνεται φανερό από την εξέταση της αλληλόδρασης μεταξύ ποινικού συστήματος και ψυχιατρικής: και τα δύο αναδύθηκαν μέσα από κοινωνικές πρακτικές επιλογής, αποκλεισμού, αστυνόμευσης. «*Doctor-police communication is long standing*» (“Confining Societies”, panel, published in *Esprit* 413 April-May 1972. Βρίσκεται στο **Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984**, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996, σελ.83-84). Ο όρος “police” εδώ παραπέμπει σε μια ολόκληρη σειρά πρακτικών επιτήρησης, αποκλεισμού, εγκλεισμού κλπ., επάνω στην οποία νομικοί, ψυχολογικοί κ.ά. λόγοι και πρακτικές θα οικοδομηθούν.

³³ “White Magic and Black Gown”, published in *Actes* 1978. Βρίσκεται στο **Foucault Live, Collected Interviews, 1961-1984**, [ed.] S. Lotringer, editions Semiotext(e) 1996.

συγγραφείς, καλλιτέχνες και άλλοι εξέφρασαν τη διαμαρτυρία τους για την άρνηση χορήγησης ασύλου. Ανάμεσα σε αυτούς και ο **Foucault**, ο οποίος απηύθυνε και ένα ανοιχτό γράμμα στους ηγέτες της αριστεράς.

Στο κείμενο αυτό ο **Foucault** αναφέρεται και στις κατηγορίες που αντιμετώπισαν δικαστικά δύο γυναίκες επειδή πρόσφεραν φιλοξενία στη στέγη τους στον δικηγόρο Croissant. Ο **Foucault** θα παρατηρήσει «σε θέματα πολιτικού ήθους [...] το μάθημα συνήθως έρχεται από τα κάτω». Για χιλιάδες χρόνια «η ιδιωτική πρακτική του ασύλου έχει υπάρξει ένα από εκείνα τα μαθήματα που έχουν δώσει οι καρδιές των ατόμων στα κράτη»...

Το μοντέρνο κράτος τονίζει ο **Foucault** επιάρεται για την “ασφάλεια” που προσφέρει στους πληθυσμούς του: «αποσόβηση και αποκατάσταση κινδύνων, ατυχημάτων, απρόοπτων, επιδημιών κλπ. Αυτό το ‘σύμφωνο ασφάλειας’ έχει ως επακόλουθο επικίνδυνες επεκτάσεις της εξουσίας και διαστρεβλώσεις στο πεδίο των αναγνωρισμένων δικαιωμάτων. Και επίσης οδηγεί σε αντιδράσεις οι οποίες στοχεύουν στην αμφισβήτηση αυτής της λειτουργίας “ασφάλειας” του κράτους. Κοντολογίς, ρισκάρουμε την είσοδο σε ένα καθεστώς στο οποίο η ασφάλεια και ο φόβος θα προκαλούν και θα ενισχύουν το ένα το άλλο».³⁴

Ο **Foucault** ενεπλάκη προσωπικά στα γεγονότα αυτά και η αρθρογραφία των μηνών αυτών είναι σαφώς χαρακτηριστική των διλημάτων που ταλάνισαν τότε συνολικά την αριστερά στη Γαλλία. Είναι χαρακτηριστική η αναφορά του σε ένα “σύμφωνο ασφάλειας” (pact of security) ως την σύγχρονη μορφή που λαμβάνει η σχέση του πληθυσμού με το κράτος.³⁵ Ποιες μορφές αγώνα είναι οι ενδεδειγμένες αναφορικά με τις “κοινωνίες της ασφάλειας”;

Θα ήταν λάθος να περιστείλουμε τον νέο αυτό τύπο εξουσίας σε τετριμμένες κατηγορίες της πολιτικής σκέψης, ούτε και θα έπρεπε μάλλον να επιτεθούμε σ’ αυτόν με οδηγό μια παραδοσιακή ανάλυση του “φασισμού” ή του “ολοκληρωτισμού”. Η κριτική αυτή του **Foucault** εξηγεί ίσως εν μέρει και την απόρριψη από μέρους του της τρομοκρατίας μικρών πολιτικών ομάδων ως μέσου δράσης το οποίο υποτίθεται αντλεί την νομιμοποίησή του από την αντιφασιστική πάλη. Με βάση όπως λει της σχετικές εμπειρίες στη Δύση, η τρομοκρατία πετυχαίνει τα αντίθετα αποτελέσματα από εκείνα τα οποία επιδιώκει: «ο τρόμος προξενεί την τυφλή υπακοή και μόνο. Το να χρησιμοποιείς τον τρόπο για την επανάσταση είναι καθεαυτή μια αντιφατική ιδέα».³⁶

Είναι πιθανό πως σε σχέση με αυτά τα ζητήματα ήταν που προέκυψε εν τέλει και μια ρήξη στις σχέσεις του **Foucault** και του Deleuze.³⁷

³⁴ “Letter to Certain Leaders of the Left”, *Le Nouvel Observateur* 12-1977. Στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, σελ. 426-428.

³⁵ “M. Foucault: la securite et l’Etat”, *Tribune Socialiste* 24-30/11/1977, *Dits et Ecrits* 3 p.385. Βλπ. “Letter to Certain Leaders of the Left”, *Essential Works* 3, *Power* [ed.] J.-D. Faubion, New Press 2000.

³⁶ “Le Savoir Comme Crime”, *Jyokyo* April 1976, *Dits et Ecrits* 3, p. 83.

³⁷ Μαζί με τον Guattari ο Deleuze έκδωσε ένα άρθρο για τον Croissant και την ομάδα Baader στις 2/11/1977 στη *Le Monde* όπου καταδίκασαν και εξέφραζαν τους φόβους τους για μια εξαγωγή των δικαστικών και πολιτικών καταπιεστικών μεθόδων της Γερμανίας και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Στο ίδιο άρθρο μιλούν για το πρόβλημα της βίας σε σχέση με το επαναστατικό κίνημα. Ο **Foucault** εν τέλει θα αρνηθεί να υπογράψει μια σχετική αίτηση που διακινήθηκε από τον Guattari. (Βλπ. και D. Macey: *M. Foucault*). Ο J. Genet, σε άρθρο του στην *Le Monde* στις 2/9/1977, εξέφρασε με ευθύ τρόπο την συμπαρατάσή του στην ομάδα RAF: «*violence and life are roughly synonymous [...] putting violence on trial is brutality*» θα γράψει μεταξύ άλλων. Ο **Foucault** υπήρξε αντίθετος στις τρομοκρατικές πράξεις: ο Claude Mauriac στο *Les Temps Immobile* (Grasset, Paris 1986) αναφέρει την άρνηση του **Foucault**: «*I did not accept the terrorism and the blood, I did not approve of Baader and his gang*» (παρατίθεται και από τον D. Eribon: *M. Foucault*).